

พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

DEVELOPMENT OF COMMUNITY-BASED TOURISM UNDER THE TOURISM AREA LIFE CYCLE CONCEPT OF RICHARD W. BUTLER ON NATIONAL PARK AREA: A CASE STUDY OF BAN RONG KLA COMMUNITY, NAKHON THAI DISTRICT, PHITSANULOK PROVINCE

ตรียากานต์ พรหมคำ^{1*}, รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์², ฐานิดา บุญวรวงษ์³, นพรัตน์ รัตนประทุม⁴

Treeyakarn Phromkham^{1*}, Rudklaw Pampasit², Thanida Boonwanno³, Nopparat Rattanaprathum⁴

^{1*} นักศึกษาปริญญาเอก สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 65000 ประเทศไทย

^{1*} Doctoral Student, Social Development, Faculty of Social Science, Naresuan University, 65000, Thailand

^{2,3} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 65000 ประเทศไทย

^{2,3} Assistant Professor Dr., Faculty of Social Science, Naresuan University, 65000, Thailand

⁴ อาจารย์ ดร. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 65000 ประเทศไทย

⁴ Lecturer Dr., Faculty of Social Science, Naresuan University, 65000, Thailand

E-mail address.(Corresponding author) : ^{1*}Treeyakarn1985@gmail.com

รับบทความ : 18 กุมภาพันธ์ 2565 / ปรับแก้ไข : 22 เมษายน 2565 / ตอรับบทความ : 25 พฤษภาคม 2565

Received : 18 February 2022 / Revised : 22 April 2022 / Accepted : 25 May 2022

DOI :

ABSTRACT

The valuable resource management coupled with the participation of all sectors to create a balance between nature and society leads to the research objective to study the tourism context and development of Ban Rong Kla Community, Nakhon Thai District, Phitsanulok Province, which was under Richard W. Butler's tourism cycle concept. A qualitative research methodology was conducted. The target groups were determined using a specific method of choosing five groups, totaling 43 participants. An interview form and a group discussion form were used and approved by the thesis advisor. Information was collected through individual interviews and group discussions to gain data triangulation. The content and events were analyzed through those data. The results showed that Ban Rong Kla community has the potential for natural resource capital and unique cultural capital. This development can be divided into 3 phases related to the concept of Richard W. Butler: survey, community participation, and development. The phenomena found under COVID-19 during the development phase were 1) the community lacked income, 2) the community's new way of life, and 3) the community's cooperation in conserving and rehabilitating the local natural resources. In addition, the community has learned and is concerned about emerging diseases without abandoning the main agricultural occupation and joining the government in organizing additional works using local natural materials to generate income and reduce the risk of threats.

Keywords : Community-based tourism, Tourism area life cycle, Ban rong kla

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการทรัพยากรอันทรงคุณค่าควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสมดุลระหว่างธรรมชาติและสังคม นำมาสู่วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 43 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มซึ่งได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เรียบร้อยแล้ว เก็บรวบรวมข้อมูล

ด้วยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และการจัดสนทนากลุ่ม ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เนื้อหาและเหตุการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้ามีศักยภาพด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม ที่มีอัตลักษณ์ โดยสามารถแบ่งระยะการพัฒนาตามแนวคิดของ Richard W. Butler ได้ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะการสำรวจ ระยะชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา และระยะการพัฒนา สำหรับปรากฏการณ์ที่พบภายใต้สถานการณ์ของโรคโควิด-19 ในระยะพัฒนา คือ 1) ชุมชนขาดรายได้ 2) ชุมชนมีวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ และ 3) ชุมชนมีเวลาในการร่วมมือกันอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบบทเรียนที่สำคัญคือ ชุมชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงสถานการณ์ของโรคอุบัติใหม่โดยไม่มีภาระทั้งอาชีพหลักด้านการเกษตรและร่วมกับภาครัฐในการจัดนำอาชีพเสริมโดยใช้วัตถุดิบทางธรรมชาติในพื้นที่มาสร้างรายได้เพื่อลดความเสี่ยงในกรณีเกิดภัยคุกคามตามสภาพการณ์ได้

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวโดยชุมชน, วงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว, บ้านร่องกล้า

บทนำ

ประเทศไทย เป็นอีกหนึ่งประเทศที่ใช้การท่องเที่ยวมาช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ นำมาซึ่งการสร้างรายได้เข้าประเทศ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เพื่อสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวโดยการรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับและเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง (Office of the National Economic and Social Development Board Abbreviation, 2018, p. 7) ซึ่งมีการตั้งเป้าหมายการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปยังเมืองรองให้มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องช่วงปี 2561 ถึงปี 2560 ร้อยละ 20 ถึงร้อยละ 40 ส่วนแนวทางการขับเคลื่อนในระดับกรมการท่องเที่ยวได้เน้นการท่องเที่ยวแบบองค์รวม มีการบูรณาการและส่งเสริมความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศด้านการท่องเที่ยว บนพื้นฐานความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based tourism) เพื่อให้เกิดเครือข่ายประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ (Department of Tourism, 2018, pp. 42-48) โดยจากการประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากนักท่องเที่ยวที่จะมีในประเทศไทย พบว่า ปี พ.ศ. 2560 จำนวน 35.38 ล้านคน มีรายได้ 1,831.10 พันล้านบาท ปี 2565 เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 53.30 ล้านคน มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 2,999.00 พันล้านบาท และปี 2573 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 75.50 ล้านคน มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 5,744.00 พันล้านบาท (Ministry of Tourism and Sports, 2017, online)

บ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มีธุรกิจที่สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ บริการที่พัก บริการอาหารและเครื่องดื่ม ขายสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ของชาติพันธุ์ม้ง บริการนำเที่ยวและจัดรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว การสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวให้กับชุมชนโดยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษาที่ประสบความสำเร็จคือ กิจกรรมการท่องเที่ยวชมดอกนางพญาเสือโคร่ง โดยมีกระบวนการเริ่มต้นตั้งแต่ชุมชนเป็นผู้วางแผนการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง ดูแลและมีความเป็นเจ้าของ ชุมชนมีการบริหารจัดการผ่านกลุ่มบริการนำเที่ยวที่สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด รวมถึงการจัดระเบียบนักท่องเที่ยว และชุมชนเป็นผู้รับผลประโยชน์ มีการกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มด้วยระบบคิว และมีการชี้แจงรายละเอียดของรายได้ส่วนแบ่งเข้ากลุ่มอย่างชัดเจน รวมไปถึงการนำส่วนแบ่งดังกล่าวไปใช้ประโยชน์กับชุมชนที่ต้องผ่านมติของกลุ่มอย่างเป็นเอกฉันท์ และอีกหนึ่งธุรกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วคือการเปิดโฮมสเตย์ให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้าพักและมีเครือข่ายร่วมกลุ่มบริการรถนำเที่ยว (Pampasit, 2019, p. 89) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการ

ด้านการพัฒนาเมือง โดยนำแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกันมาใช้สามารถลดความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ในกระบวนการจัดการ (Nelson & Agrawal, 2008, pp. 557-585) ซึ่งศักยภาพที่แฝงเร้นในชุมชน ทำให้ชุมชน หรือกลุ่มบุคคลสามารถร่วมสร้างบริการและให้สวัสดิการที่มีคุณค่าสูงขึ้นแก่ชุมชน ดังนั้น การที่ประชาชนร่วมแรงร่วมใจ กันทำ จึงเป็นที่มาของทุนทางสังคม (Social capital) ซึ่งเป็นพลังหรือศักยภาพของสังคมที่มีองค์ประกอบของระบบ ความสัมพันธ์ ศรัทธา ความเชื่อ และความไว้วางใจ เป็นผลผลิตในทางรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็คือ วัด หรือประเพณีพิธีกรรมในชุมชนท้องถิ่น และนามธรรม คือ ความศรัทธาและความเชื่อที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่คาดคะเนได้ อันเกิดจากที่ทุกคนเสียสละแรงงาน เวลา หรือแม้แต่ทรัพย์สินส่วนบุคคลร่วมกันมีบทบาทในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพย์สินส่วนรวม และข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทุนทางสังคมเป็นศักยภาพที่มีพลวัต เปรียบเสมือนเครื่องจักรที่ผลิตผลงานและคุณค่ามาได้เรื่อย ๆ แต่อาจจะสึกหรอหรือเพิ่มเติมกำลังได้แล้วแต่เงื่อนไขของ แวดล้อมของสังคม ทุนทางสังคมจึงเป็นเรื่องของการจัดการ การมีเครือข่ายเป็นวิธีการจัดการที่ลดต้นทุนของสังคม (Khaosa-ard, 2011, pp. 63-66)

อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรค Covid-19 ที่เริ่มต้นขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ส่งผลกระทบต่อเกือบทุกประเทศทั่วโลกทั้งต่อระบบเศรษฐกิจ การคมนาคมและอุตสาหกรรม และระบบบริการสาธารณสุข จากสถานการณ์โรคในระดับโลกพบว่ามีผู้ติดเชื้อรายงาน ณ วันที่ 4 มิถุนายน 2563 จำนวน 6,416,828 คน และผู้เสียชีวิตจำนวน 382,867 คน และในประเทศไทยพบผู้ติดเชื้อ ณ วันที่ 5 มิถุนายน 2563 จำนวน 3,102 คน และผู้เสียชีวิต 58 คน และยังไม่มีการแก้ปัญหาจัดการการแพร่ระบาดอย่างยั่งยืนได้จนถึงปัจจุบัน จากความรุนแรงของการระบาดของโรคโควิด-19 หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสาธารณสุข และภาคีเครือข่าย ได้ร่วมกันกำหนดนโยบาย มาตรการ และรูปแบบการสื่อสารทางสุขภาพมากมายเพื่อควบคุมสถานการณ์ และให้ความรู้ต่อประชาชน กฎหมายที่สำคัญได้แก่ ประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ประกาศกระทรวงสาธารณสุขให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 เป็นโรคติดต่ออันตรายตามพระราชบัญญัติ โรคติดต่อ พ.ศ. 2558 การรณรงค์ “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” (Pittayarangsarit & Tangsirikul, 2021, p. 1) จึงนำมาสู่การศึกษาครั้งนี้ โดยผู้วิจัยให้ความสนใจเลือกชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ การวิจัย เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ที่ได้ชื่อว่าเป็นประตูสู่ภูมิลำเนาฝั่ง จังหวัดพิษณุโลก เพราะเป็นจุดแวะพักและจุดต่อรถเพื่อขึ้นไปยังภูมิลำเนาฝั่งภูหินร่องกล้า ซึ่งกำลังเป็นที่ได้รับความนิยม สำหรับนักท่องเที่ยวปัจจุบันภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก โดยนำแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler มาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อแสดงระยะ พัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler
3. เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก กับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

ประโยชน์การวิจัย

1. สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการปรับปรุง แก้ไข พัฒนากิจการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว โดยการกำหนดนโยบาย วางแผนงานและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ที่กำลังเผชิญปัญหาในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งในปัจจุบันและอนาคต
2. สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ ร่วมกันกับทุกภาคส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามบริบททางสังคมไทย

การทบทวนวรรณกรรม

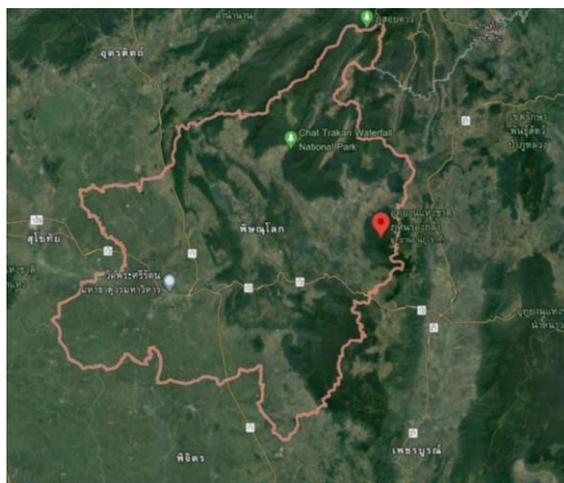
แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler เป็นที่รู้จักในวิวัฒนาการของพื้นที่ท่องเที่ยวที่ถูกนำเสนอ โดยใช้เส้นโค้งพื้นฐานเพื่อแสดงความนิยม มีการอธิบายขั้นตอนเฉพาะในลำดับวิวัฒนาการ พร้อมด้วยแนวโน้มที่เป็นไปได้ ในอนาคต สำหรับการวางแผนและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ถูกกล่าวถึงในแง่ของคุณภาพสิ่งแวดล้อม และความน่าดึงดูดใจของพื้นที่ท่องเที่ยว 6 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะการสำรวจ (Exploration stage) โดยนักสำรวจ ได้เดินทางไปพบกับความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งยังไม่มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย และยังมี ความสวยงามตามธรรมชาติ 2) ระยะชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา (Involvement stage) เมื่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับ จากนักท่องเที่ยวภายนอกมากขึ้น ชาวบ้านในบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวจะพยายามตอบสนองความต้องการ ของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนด้วยการร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามความรู้และความเข้าใจของตนเอง 3) ระยะการพัฒนา (Development stage) เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้หน่วยงานภาครัฐบาลได้ตระหนักถึง ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวจึงได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น รวมถึงการเข้ามาลงทุนในพื้นที่ของบริษัทเอกชนและนักลงทุน จากภายนอกชุมชน ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและปัญหาทางสังคมตามมาเพิ่มขึ้น 4) ระยะติดตลาด (Consolidation stage) เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ นักท่องเที่ยว มีพฤติกรรมหลากหลายและคาดหวังสิ่งอำนวยความสะดวกมาตรฐานแบบตะวันตก รวมทั้งการเข้ามาแทนที่ร้านอาหาร พื้นเมือง บริการรถเช่าแบบรถสองแถวและบ้านเช่าหรือห้องพักของชาวบ้าน 5) ระยะอิมิตัว (Stagnation stage) เป็นที่นิยมจนคุ้นหูทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาสม่ำเสมอในลักษณะคงที่ เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมและภาพลักษณ์ ของแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนไป ทำให้ไม่เป็นที่ตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป นักท่องเที่ยวเริ่มลดน้อยลง เป็นจุดเปลี่ยน สำคัญที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข และ 6) ระยะ 2 สถานการณ์สำคัญ (Rejuvenation stage) มีโอกาสเกิดสถานการณ์ ที่สำคัญได้แก่ เสื่อมความนิยม (Decline scenario) แหล่งท่องเที่ยวไม่สามารถแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้ค้นพบ และเกิดขึ้นใหม่ได้ กอปรกับการท่องเที่ยวถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมที่ไม่ใช่การท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเดิม กลายเป็นจุดเดินทางผ่านหรือเดินทางมาท่องเที่ยวในระยะเวลาอันสั้นและลดจำนวนลงเรื่อย ๆ และสถานการณ์ฟื้นฟู (Rejuvenation scenario) เป็นการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นด้านการพัฒนาและแก้ไข ปัญหาความเสื่อมโทรม โดยต้องมีการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวให้เป็นที่น่าสนใจและอาจมีการค้นพบแหล่งท่องเที่ยว แหล่งใหม่ขึ้นมา (Butler, 1980, pp. 5-9)

สำหรับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based tourism) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เน้นการพัฒนาการจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบองค์รวม มีเป้าประสงค์เพื่อการจัดการ ด้านการท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาและบูรณาการกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานทางการท่องเที่ยวด้วยการพัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการท่องเที่ยวพร้อมทั้งส่งเสริมบทบาท หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

รวมทั้งจุดเน้นที่ชี้ชัดในการที่จะทำให้พัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพัฒนาขับเคลื่อนต่อไปได้ โดยพิจารณาประเด็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงแกร่ง ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในกลุ่มผู้บริหารและเครือข่ายในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ส่งเสริมบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้มีเครือข่ายในการประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูล และพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ (Department of Tourism, 2018, pp. 42-48) และแนวคิดการจัดการแบบร่วมมือกัน (Co-management) เป็นการใช้งานร่วมกันของอำนาจและการมีความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับชุมชนท้องถิ่น รวมถึงระบบการดูแลในฐานะผู้ควบคุมกับท้องถิ่น การตัดสินใจ และการรับผิดชอบในแต่ละความคิด การรวมกัน และการแก้ไขจุดอ่อนและจุดร่วมกัน โดยทุกฝ่ายที่เข้ามาบริหารจัดการร่วมกันนี้ต้องมองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน (Berkes, George, & Preston, 1991, p. 12; Singleton, 1998, p. 7) ดังที่ วศิณ ปัญญาวุธตระกูล (Panyawuttrakul, 2018, p. 152) ได้ระบุไว้คือการไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เพื่อทำให้คนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่เห็นคุณค่า ร่วมกัน โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการต่าง ๆ จะต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินกิจการท่องเที่ยวของชุมชนในฐานะหุ้นส่วนทางสังคม (Social partnership) เพื่อร่วมรับผลประโยชน์ และรับผิดชอบต่อชุมชน ตลอดจนการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มากกว่ากระแสของนักท่องเที่ยว และรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่จะนำเข้ามาสู่พื้นที่ โดยใช้แนวคิดทุนทางสังคม ซึ่งการกำหนดลักษณะของทุนทางสังคมที่ใช้ในการวิเคราะห์ 3 รูปแบบ คือ 1) ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่รู้จักกัน (Bonding social capital) ลักษณะเป็นการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารและกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายเยาวชนโดยการปฏิบัติกิจกรรม สาธารณะประโยชน์ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรอื่น ๆ ภายนอกชุมชน (Bridging social capital) ลักษณะอาจเป็นความร่วมมือในการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายความสัมพันธ์ร่วมกัน และ 3) ความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการ (Linking social capital) ลักษณะเป็นการก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานราชการ หลายหน่วยงาน (Charoensit et al., 2018, pp. 61-72)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้
หน่วยวิเคราะห์ระดับพื้นที่

ภาพ 1 ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

ที่มา : Google Maps, 2019, online.

จากภาพ 1 เป็นพื้นที่เป้าหมายที่มีหน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับภาคประชาชนในพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการหลักในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์หรือเขตอุทยานตามเกณฑ์การเลือกพื้นที่ต้นแบบ ประกอบด้วย 1) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่น 2) มีกาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ที่ทำหาย 3) มีกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สะท้อนรูปแบบการจัดการแบบร่วมมือ และ 4) เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มองค์กรหรือคณะกรรมการในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางท่องเที่ยว

การวิจัยเอกสาร

การวิจัยเอกสาร (Documentary research) ทำการศึกษางานวิจัยเรื่องพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง (Pampasit, 2019, pp. 73-82) เพื่อนำมาสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งสิ้น 43 คน ซึ่งได้มาจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสีย มีความรอบรู้ เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ ในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งระดับนโยบายและระดับพื้นที่ จำแนกเป็น 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ 9 คน 2) กลุ่มนักท่องเที่ยว 15 คน 3) กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า 7 คน 4) กลุ่มภาครัฐ 6 คน และ 5) กลุ่มภาคเอกชน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิดแบบไม่มีการเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้า และมีโครงสร้างที่ไม่เคร่งครัด สามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนในแง่ของการใช้ถ้อยคำและลำดับของคำถาม ได้แก่ แบบสนทนากลุ่ม ที่สร้างขึ้นจากการจัดการแบบร่วมมือโดยใช้แนวคิดทฤษฎีทางสังคม (Charoensit et al., 2018, pp. 61-72) กำหนดแนวทางการสนทนากลุ่มในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการแบบร่วมมือกันในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน และแบบสัมภาษณ์ กำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า สร้างขึ้นจากแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยว (Butler, 1980, pp. 5-9) ซึ่งผ่านการพิจารณาและได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เรียบร้อยแล้ว

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการจัดบันทึกและบันทึกเสียง ซึ่งทำการสนทนากลุ่ม (Focus group discussions) ในประเด็นที่ต้องการร่วมกัน จำนวน 5 ครั้ง ผู้วิจัยจะปล่อยให้กลุ่มสรุปประเด็นด้วยการกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย จากนั้นนำประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่มไปทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการสัมภาษณ์แบบพูดคุยกันเอง (Casual interview) ควบคู่กันไปจนได้ข้อมูลอิมตัว และทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Chantavavich, 2011, unpagged) เพื่อตรวจสอบความเหมือนกันและแตกต่างกันของข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้แบบวันต่อวันจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนของข้อมูล และได้ทราบประเด็นที่ต้องการเพิ่มเติมอย่างถูกต้องและสมบูรณ์

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

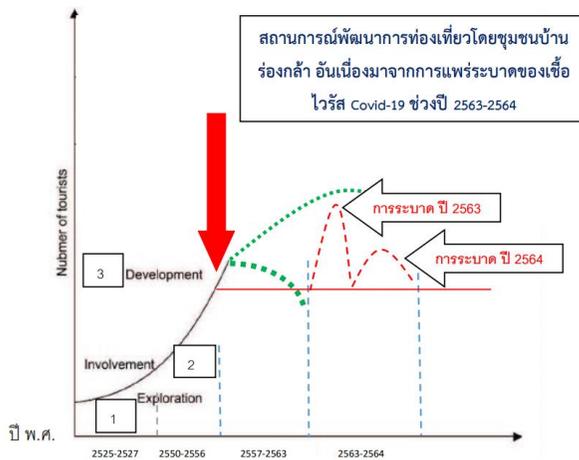
ผู้วิจัยนำข้อมูลความรู้ความจริงที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาและตีความหมายเพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ อันนำไปสู่การค้นหาแนวทางพัฒนา (Pongboriboon, 2010, p. 42; Naiyapat, 2011, p. 332) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Miles and Huberman (1994, unpagged) ในการจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) จากการสัมภาษณ์ด้วยการจำแนกตามแหล่งข้อมูล (Data source) แสดงข้อมูลด้วยรูปแบบของข้อความถึงตารางสรุปวิวัฒนาการท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

ส่วนข้อมูลการสนทนากลุ่มนำมาจัดระเบียบเพื่อค้นหาความจริง สาเหตุ และความสำคัญ แสดงข้อมูลด้วยการอธิบายความ (Explanation) ประกอบแผนภาพเชื่อมโยง และหาข้อสรุป (Conclusion) การตีความ (Interpretation) และการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็น (Verification) ของข้อค้นพบสรุปประเด็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการแบบร่วมมือ นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และนำเสนอตัวอย่างการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มโดยใช้ชื่อสมมติ (นามแฝง)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษารับชมชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พบว่า พื้นที่ชุมชนบ้านร่องกล้า อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า โดยเมื่อปี พ.ศ. 2525 ได้รับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่ปี 2525 แต่ยังคงควบคุมดูแลจากอำนาจรัฐอย่างเบ็ดเสร็จเข้มงวด เมื่อเข้าสู่ปี พ.ศ. 2526-2527 รัฐได้จัดตั้งชุมชนบ้านร่องกล้าและจัดสรรที่ดินทำกินให้กับประชาชน และเริ่มแนวคิดการอื้อประโยชน์ให้คนในชุมชนได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของรัฐได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2550-2556 รัฐเริ่มวางแผนกระจายนักท่องเที่ยวให้เข้าไปท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านร่องกล้าเพื่อสร้างรายได้และมีแนวคิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าช่วยรัฐโดยคนในชุมชนได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการ นักวิจัยจากสถาบันการศึกษาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชุมชน และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เข้ามาส่งเสริมการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งบนพื้นที่กว่า 1,200 ไร่ โดยในระยะแรกเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นผู้นำต้นนางพญาเสือโคร่งมาให้ชาวบ้านปลูกควบคู่ไปกับการปลูกพืชผลทางการเกษตร ทำให้เกิดการบริหารจัดการในลักษณะร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนทางธรรมชาติเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง หรือ ซากุระเมืองไทย ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2557 ถึงปัจจุบัน ได้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนบ้านร่องกล้าขึ้นอย่างชัดเจน โดยภายใต้การกำกับดูแลของรัฐได้ให้อำนาจในการออกกฎ กติกาของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติตาม ชุมชนสามารถวางค่าตักเตือนหรือปรับค่าเสียหายในกรณีที่นักท่องเที่ยวฝ่าฝืนกฎ กติกาที่ชุมชนตั้งขึ้นได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพิ่มขึ้น เช่น อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า องค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม สถาบันอุดมศึกษา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ศูนย์พัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง สาธารณสุขอำเภอนครไทย ดารานักแสดง สื่อประชาสัมพันธ์อิสระ ในการช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนอย่างหลากหลาย เช่น รัฐและชุมชนร่วมกันวางแผนบริหารจัดการระดับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูมิล่อเพื่อชมทุ่งดอกนางพญาเสือโคร่ง รวมถึงรัฐ ชุมชน และสถาบันการศึกษาช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อันนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดกับรัฐและชุมชนร่วมกัน เช่น เกิดรายได้จากกิจกรรมการจัดจุดรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวขึ้นภูมิล่อเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง รวมถึงรายได้จากการนำเอาวัฒนธรรมที่มีมาสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย

ผลการศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้แนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler แสดงดังภาพ 2

ภาพ 2 ระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

จากภาพ 2 สามารถวิเคราะห์สรุปพัฒนาการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ได้ 3 ระยะ ดังนี้

ระยะการสำรวจ (Exploration stage) เกิดจากแนวคิดสำคัญของหัวหน้าอุทยานที่ต้องการลดความขัดแย้งของการใช้พื้นที่ระหว่างรัฐกับชุมชนและอนุรักษ์พื้นที่ป่าไปพร้อมกัน ประกอบกับการขานรับนโยบายจากทางรัฐบาลที่เน้นส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนฐานราก ฝ่ายอุทยานจึงมีแนวคิดจะนำการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจุดรวมในการแก้ปัญหาและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งในปี 2549-2550 จึงได้เริ่มหาปัจจัยต่าง ๆ ที่จะนำมาสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีในชุมชน ในขณะนั้นชุมชนบ้านร่องกล้าเป็นเพียงพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวหลงเข้ามาเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและบรรยากาศที่เย็นสบายได้สัมผัสธรรมชาติที่ยังไม่มีการพัฒนาปรับปรุง ทำให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพลงสื่อออนไลน์ (Blog hi5) และบอกต่อให้กับเพื่อนแบบสาธารณะ ส่งผลให้มีปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของแนวคิดของ Richard W. Butler พบว่า ชุมชนบ้านร่องกลามีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของวิถีชีวิตในชุมชนที่ยังคงสมบูรณ์ โดดเด่น ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในการที่จะสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาการท่องเที่ยวที่เน้นศึกษาเรียนรู้ในการสัมผัสทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้มีการปรุงแต่ง และพบว่าชุมชนบ้านร่องกลายังขาดรูปแบบการบริหารจัดการและขาดองค์การในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย

ดังนั้น ตัวแปรสำคัญที่ทำให้ชุมชนยกระดับการท่องเที่ยวไปยังระยะชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาได้ จะเกิดจากฝ่ายอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าให้การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์แนะนำนักท่องเที่ยวชมเส้นทางชาภูกระเบื้องไทย (ต้นนางพญาเสือโคร่ง) และเข้าพักในพื้นที่เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวม้ง ของชุมชนบ้านร่องกล้า โดยกำหนดเป็นหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ ประกอบกับนักท่องเที่ยวและหรือบุคคลภายนอกที่ได้มีโอกาสเข้ามาท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจจนนำไปบอกต่อ ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้

ระยะชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา (Involvement stage) เกิดจากแนวคิดฟื้นฟูผืนป่าและลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนของฝ่ายอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า โดยการให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมกันปลูกต้นนางพญาเสือโคร่งควบคู่ไปกับการปลูกพืชการเกษตร กลายเป็นทุ่งพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ทำให้มีชื่อเสียงและได้รับ

การยอมรับจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนพยายามตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ด้วยการร่วมมือกันพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามความรู้ความเข้าใจของตัวเองใน 1-2 ปี ก่อนจะเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ เช่น การสร้างห้องน้ำ การสร้างที่พักโฮมสเตย์ การสร้างร้านค้า การจัดตั้งตลาดนัดเด็กคอตย ซึ่งระยะต่อมาเริ่มมีสถาบันการศึกษาเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน และการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน สามารถส่งเสริมให้ปัจจัยในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ เมื่อทำการวิเคราะห์ตามองค์ประกอบแนวคิดของ Richard W. Butler พบว่า 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูมากขึ้น 2) เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่พร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนที่พร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังไม่เกิดภาพองค์กรที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจน 3) ชุมชนร่วมกันสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานภายในชุมชน แต่เป็นเพียงการสร้างความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชน 4) ชุมชนมีการวางแผนทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง และ 5) เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนและกลุ่มจากสถาบันการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้น ตัวแปรสำคัญที่จะทำให้ชุมชนยกระดับการท่องเที่ยว คือ กลุ่มคนในชุมชนควรเริ่มตระหนักเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การร่วมปลูกต้นไม้และดูแลต้นนางพญาเสือโคร่งกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ร่วมกันสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการทำวิจัยกับสถาบันการศึกษา เป็นต้น

ระยะการพัฒนา (Development stage) ผลที่เกิดจากการเดินทางมาท่องเที่ยวทุ่งนางพญาเสือโคร่งบานในช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็นจำนวนมาก ทำให้ภาครัฐและประชาชนมีแนวทางพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว กอปรกับสถานการณ์เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ทำให้หน่วยงานภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญและได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในการบริหารจัดการโดยฝ่ายอุทยานฯ และชุมชนร่วมกันจัดคิวรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวขึ้นภูมิลอเพื่อชมทุ่งนางพญาเสือโคร่ง องค์การบริหารส่วนตำบลให้บริการฉีดเก็บและทำลายขยะในแหล่งท่องเที่ยว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลให้บริการตรวจวัดอุณหภูมิ ให้คำปรึกษาแนะนำ และแจกอุปกรณ์การป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส Covid-19 และศูนย์พัฒนาราชภูมบนพื้นที่สูงอำนวยความสะดวกและให้บริการดูแลและเรื่องห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบตามแนวคิดของ Richard W. Butler พบว่า 1) ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เด่นชัด 2) ชุมชนได้รับอำนาจในการออกกฎระเบียบที่จะมาใช้บริการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้น 3) เกิดองค์กรภายในชุมชน เป็นกลุ่มขับเคลื่อนหลักในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั่นคือ เกิดการจัดตั้ง “กลุ่มคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า” และ 4) ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้การดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับผู้มาเยือนชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่า มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารและบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ ไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นต้น

ผลการศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก กับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในระยะพัฒนา พบว่า ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสามารถพัฒนามาอยู่ในระยะพัฒนาได้แล้วก็ตาม แต่ยังประสบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส

โคโรนา 2019 (Covid-19) ทำให้ในระยะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า เกิดภาวะชะงักงันจากภัยคุกคามภายนอก อันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของเชื้อโรคดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัดเจน ส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่เป็นไปตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler อันเป็นผลกระทบทางตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการนำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าได้ สามารถสรุปข้อแตกต่างในระยะพัฒนาได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 ข้อแตกต่างระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในระยะพัฒนาตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler

ผู้แสดง ทางสังคม	สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19)		
	ก่อนเกิดการแพร่ระบาด	ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาด	
	ปี พ.ศ. 2557-2562	ปี พ.ศ. 2563	ปี พ.ศ. 2564 ถึงปัจจุบัน
นักท่องเที่ยว	- เริ่มรู้จักและได้ยินชื่อเสียงความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวพอสมควร	- งดการเดินทางข้ามจังหวัดตามคำสั่งของรัฐบาล - รับรู้ข่าวสารการแพร่ระบาดของโรค Covid-19 - หาข้อมูลการเข้ามาท่องเที่ยวผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook)	- รับรู้ข้อจำกัดและการปฏิบัติตัวในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค Covid-19 - ตลอระยะเวลาการท่องเที่ยว
ภาครัฐ	- ตระหนักถึงความสำคัญและดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	- อุทยานภูหินร่องกล้าปิดการรับนักท่องเที่ยวตามคำสั่งของรัฐบาล - ห้ามนักท่องเที่ยวเข้าออกพื้นที่อุทยานภูหินร่องกล้า	- การเดินทางมาท่องเที่ยวลดลง และปัญหาเกี่ยวกับการแสดงเอกสารรับรองการฉีดวัคซีนป้องกันก่อนเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว
ภาคธุรกิจ	- ภาครัฐสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว	- ภาครัฐและชุมชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึงมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค Covid-19 ในแหล่งท่องเที่ยว และต้องมีการตรวจใบรับรองการรับวัคซีนอย่างเคร่งครัด	- ภาครัฐและชุมชนร่วมกันปรับปรุง ดูแลบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวไม่ให้เสื่อมโทรม
ชุมชน	- ให้บริการที่พัก ร้านค้า รถรับ-ส่ง สำหรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	- พื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงพื้นที่	- จำนวนการเข้าใช้บริการที่พัก ร้านค้า รถรับ-ส่ง ของนักท่องเที่ยวลดจำนวนลงหรือปิดกิจการและการให้บริการ

จากตาราง 1 พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าหยุดชะงักลง ส่งผลกระทบต่อ 3 ประการ ประกอบด้วย

1. ชุมชนขาดรายได้ เนื่องจากต้องปิดชุมชนตามคำสั่งจังหวัดพิษณุโลก ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้ ส่งผลกระทบต่อชุมชน 2 ประการ คือ 1) ผลกระทบทางบวก ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวได้เกิดการพักตัวและเริ่มฟื้นฟูธรรมชาติ ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการทำอาชีพเสริม

เพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติมนอกเหนือจากรายได้จากกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว และการไม่ขยายกิจการด้านที่พักในช่วงเกิดวิกฤตการณ์ และ 2) ผลกระทบทางลบ คือ ผู้ประกอบกิจการในชุมชนเกิดภาวะเครียดจากรายได้ลดลง ขาดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยลดการพบปะพูดคุยกัน และต้องดำเนินชีวิตตามลำพัง

2. ชุมชนมีวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ (New normal) ทางสังคม ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสร้างสัมพันธ์ภาพทางสังคม เพื่อเว้นระยะห่างทางสังคมตามมาตรการและแนวทางป้องกันของภาครัฐอย่างเคร่งครัดของคนในชุมชนมีแนวโน้มสูงมากขึ้น

“...การใส่หน้ากากอนามัย การใช้แอลกอฮอล์ล้างมือ ก็เป็นสิ่งที่ดีช่วยป้องกัน การติดเชื่อโรคอื่น ๆ ได้ด้วย ต่อให้สถานการณ์โควิดหมดไปแล้ว ก็คงใส่ไว้ เหมือนเดิม...” (Jee, Interview, February 14, 2021)

3. ชุมชนมีเวลาในการร่วมมือกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะหันกลับมาประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรของแต่ละครัวเรือน ด้วยการเพาะปลูกพืชผลภายในท้องถิ่น และสามารถใช้เวลาว่างมาช่วยกันพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน ได้แก่ การประชุมเตรียมแผนการรองรับนักท่องเที่ยวให้เป็นไปตามมาตรการและแนวทางการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) การร่วมกันค้นหาพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาวเพื่อเตรียมเพาะปลูกรองรับการท่องเที่ยว และการร่วมมือฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จุดชมวิวในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

อภิปรายผล

ด้วยบริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้า ประกอบกับรัฐมีแนวคิดที่จะทำให้ชุมชนกับรัฐอยู่ร่วมกันได้ จึงนำชุมชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าร่วมกัน โดยเสริมสร้างให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์พื้นที่ป่าร่วมกันกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ด้วยการปลูกต้นนางพญาเสือโคร่ง รวมถึงการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ทำการวิจัยและพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการร่วมกับภาครัฐและคนในชุมชน ที่สามารถแสดงอัตลักษณ์ให้กับพื้นที่ชุมชนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จนกระทั่งกลายเป็นทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ใหญ่ที่สุดเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจนถึงปัจจุบัน ดังเช่นงานวิจัยของ สุวิทย์ เมษินทรีย์ (Maesincee, 2018, pp. 30-35) ที่สะท้อนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การแก้ไขปัญหาระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือการแก้ปัญหารายได้ของชาวนาคตกต่ำ โดยการที่รัฐมีแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นที่มาของการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย ซึ่งจัดว่าเป็นรูปแบบหนึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ชุมชนบางซ่ง จังหวัดสุโขทัย ชุมชนชีทวน จังหวัดอุบลราชธานี และชุมชนท่าช้าง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น นอกจากนี้ในงานวิจัยของ ปณิต ประคองทรัพย์ (Prakongsub, 2018, pp. 52-53) ได้กล่าวถึงบทบาทของสมาคมไทยท่องเที่ยวในการสร้างความรับรู้ ความตระหนักให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ทำงานร่วมกับชุมชน การยกระดับสินค้าและบริการ การเพิ่มมูลค่าและรายได้ให้กับชุมชน และมองหากลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมให้กับชุมชนนั้น ๆ ด้วย เช่นเดียวกับประกอบศิริ ภักดีพินิจ (Phakdipinit, 2018, pp. 12-20) ได้เสนอว่ารัฐต้องให้การสนับสนุนผลักดันให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าไปเรียนรู้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการออกนโยบายการท่องเที่ยวเมืองรอง การสร้างแพลตฟอร์มให้นักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชนท่องเที่ยวได้ใช้งาน

การวิเคราะห์องค์ประกอบตามแนวคิดวงจรชีวิตพื้นที่ท่องเที่ยวของ Richard W. Butler ในงานวิจัยครั้งนี้ มีพัฒนาการอยู่ในระยะการพัฒนา เนื่องจากชุมชนบ้านร่องกล้าเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในวงกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งเกิดจากชื่อเสียงความสวยงามของกิจกรรมท่องเที่ยวชมทุ่งนางพญาเสือโคร่งที่ได้รับการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มนักท่องเที่ยว คนในพื้นที่ และสื่ออิสระ ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวในชุมชน

บ้านรังกาล้ำที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเป็นหลักเพื่อให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่ง Butler (1980, pp. 11-12) อธิบายว่าสถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้มีที่สิ้นสุดและไร้กาลเวลา แต่ควรได้รับการพิจารณาและปฏิบัติเสมือนเป็นทรัพยากรที่มีจำกัดและอาจไม่สามารถหมุนเวียนได้ ควรได้รับการคุ้มครองและอนุรักษ์ไว้อย่างระมัดระวังมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวสามารถรักษาให้อยู่ในขีดจำกัดความจุที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และรักษาศักยภาพการแข่งขันได้ในระยะยาว แม้ว่าจำนวนผู้เข้าชมพื้นที่สูงสุดในช่วงเวลาหนึ่งภายใต้ข้อตกลงดังกล่าวอาจน้อยกว่านโยบายปัจจุบันส่วนใหญ่ที่มีการพัฒนาในระยะสั้นสูงสุด แต่สามารถรองรับผู้เยี่ยมชมได้มากขึ้นในระยะยาว ดังเช่นงานวิจัยของณัฐพัชร กาญจนรัตน์ และกุลพิชญ์ โภคยอุม (Kanjanaratana & Pookaiyudom, 2020, p. 292) ที่พบว่าองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเชิงโยธยาหาดิตด้านแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวเนื่องจากสิ่งดึงดูดใจคือองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลักต่อกระบวนการตัดสินใจและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทาง และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว นอกเหนือจากความสวยงามซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจแล้ว องค์ประกอบพื้นฐาน เช่น ถนน สะพาน สนามบิน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่พัก และร้านอาหาร ก็มีผลต่อความสนใจของนักท่องเที่ยวไทย

ผลกระทบสำคัญจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในระยะพัฒนาทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวได้เกิดการพักตัวและเริ่มฟื้นฟูธรรมชาติ ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติมนอกเหนือจากรายได้จากกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนไม่มีการไม่ขยายกิจการด้านที่พัก มีการใช้เทคโนโลยีสร้างความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ทางสังคม เป็นตามมาตรการและแนวทางป้องกันของภาครัฐ คนในชุมชนจะหันกลับมาประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรของแต่ละครัวเรือน ด้วยการเพาะปลูกพืชผลภายในท้องถิ่นและสามารถใช้เวลาว่างมาช่วยกันพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน ซึ่ง Agranoff and McGuire (2003, p. 4) ให้การสนับสนุนว่าความร่วมมือนี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลจากต่างองค์กร หรือต่างหน่วยงานภายในองค์กรเดียวกัน ได้มีการร่วมกันดำเนินการบางสิ่งซึ่งต้องมีการใช้ความพยายาม ทรัพยากร และการตัดสินใจร่วมกัน รวมถึงร่วมเป็นเจ้าของผลผลิตหรือบริการสุดท้ายที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีผลกระทบในทางลบที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนเกิดภาวะเครียดจากรายได้ลดลง ขาดรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยลดการพบปะพูดคุยกัน และต้องดำเนินชีวิตตามลำพังตามมาด้วยซึ่งธีระพงษ์ ทศวัฒน์ และปิยะกมล มหิวรรณ (Tossawut & Mahiwan, 2020, p. 54) ได้เสนอแนะว่ารัฐบาลควรตระหนักและให้บทบาทแก่ภาคชุมชนมากขึ้นเพื่อให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันโรคระบาดร่วมกับประชาชนคนไทยควรมีการปรับตัวและปรับพฤติกรรม การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ให้รอบคอบและให้เข้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดและส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทางสังคม เช่น การประหยัดค่าใช้จ่ายซึ่งในอนาคตยังไม่ทราบสถานการณ์การติดเชื้อเพิ่มเติม ประชาชนอาจประสบปัญหาการว่างงานเพิ่มขึ้น หรืออาจเกิดวิกฤตข้าวยากหมากแพงในอนาคต ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชนต้องร่วมมือกันตระหนักและให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการปฏิบัติตัวอยู่ร่วมกับสถานการณ์ของโรคระบาดอุบัติใหม่ดังกล่าวที่ยังคงมีการระบาดอย่างต่อเนื่องให้กับประชาชนในชุมชนเป็นพิเศษนอกเหนือจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อาทิเช่น การส่งเสริมอาชีพเป็นรายบุคคลเพื่อเว้นระยะห่างทางสังคม ได้แก่ การนำวัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่มาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ด้วยการนำไม้ไผ่มาจักสานเครื่องใช้ด้วยลวดลายประจำถิ่นและหรือการปลูกพืชผลเขตหนาวโดยใช้ปุ๋ยธรรมชาติ เพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชนได้ใช้ดำรงชีพในสถานการณ์ปัจจุบันและในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ พบประเด็นที่น่าสนใจซึ่งเป็นแนวทางมาสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการได้ ดังต่อไปนี้

1. ชุมชนควรเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตรูปแบบใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 (Covid-19) ด้วยการเว้นระยะห่างโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการติดต่อสื่อสาร
2. ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนประกอบอาชีพหลักไว้ และให้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอาชีพเสริมควบคู่กัน

เอกสารอ้างอิง

- Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management: New strategies for local government*. Washington, D. C. : Georgetown University Press.
- Berkes, F., George, P., & Preston, R. J. (1991). Co-management: the evolution in theory and practice of the joint administration of living resources. *Alternatives*, 18(2), 12-18.
- Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Canadian Geographer/Le Geographe canadien*, 24(1), 5-12.
- Chantavavich, S. (2011). *Qualitative Research Methods* (19th ed.). Bangkok : Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Charoensit, J., Samanasena, P., Pansawang, C., Thanakasem, N., & Amornwitthawat, P. (2018). Social Capital and Community Participation Case Study : Community-Based Tourism Pha Mon Village, Doi Inthanon National Park, Chiang Mai Province. *Valaya Alongkorn Review (Humanities and Social Science)*, 8(1), 61-72. (In Thai)
- Department of Tourism. (2018). *Tourism Strategic Development Plan 2018-2021, Department of Tourism*. Retrieved May 24, 2020, from <https://www.dot.go.th/storage> (In Thai)
- Google Maps. (2019). *Ban Rong Kla*. Retrieved February 20, 2019, from <http://surl.li/dynyl>
- Jee. (2021, 14 February). Another name. *Interview*. (In Thai)
- Kanjanaratana, N., & Pookaiyaudom, G. (2020). Components of Tourism Affecting the Interest in Nostalgic Tourism of Thai Tourists Based in Bangkok. *Journal of Sports Science and Health*, 21(2), 283-294. (In Thai)
- Khaosa-ard, M. (2011). *Thai tourism form policy to grass roots*. Bangkok : Log In Design Work. (In Thai)
- Maesincee, S. (2018). *Rice*. Bangkok : The Thailand Research Fund.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA : Sage.
- Ministry of Tourism and Sports. (2017). *Tourist Statistics*. Retrieved February 20, 2019, from https://www.motsgo.th/old/more_news.php?cid=497&filename=inde (In Thai)

- Naiyapat, O. (2011). *Research design : quatitative qualitative, and mixed methods* (2nd ed.). Bangkok : Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Nelson, F., & Agrawal, A. (2008). Patronage or participation? Community based natural resource management reform in sub-Saharan Africa. *Development and change*, 39(4), 557-585.
- Office of the National Economic and Social Development Board Abbreviation. (2018). *National Strategy 2018-2037* (Short versiton). Bangkok : Office of the Secretary of the National Strategy Board, Office of the National Economic and Social Development Board Abbreviation. (In Thai)
- Pampasit, R. (2019). *Tourist behavior and economic and social benefits of community tourism: a case study of the lower northern region*. Research Report. Bangkok : Thailand Science Research and Innovation. (In Thai)
- Panyawuttrakul, W. (2018). *Tourism Management Model history Culture and Creative Local Wisdom of Business Communities in the Sukhothai World Heritage City Route and Connected Areas (Kampang Phet, Phitsanulok and Phetchabun)*. Research Report. Bangkok : The Thailand Research Fund. (In Thai)
- Phakdipinit, P. (2018). *Cross-border tourism : creating experiences for tourists*. Bangkok : The Thailand Research Fund. (In Thai)
- Pittayarangsarit, S., & Tangsirikul, N. (2021). *A study on impacts of COVID-19 pandemic on the prevention and control of noncommunicable diseases (NCDs) in Thailand and its implications to the achievements of the global and national NCDs targets*. Research Report. Bangkok : Thailand Science Research and Innovation. (In Thai)
- Pongboriboon, Y. (2010). Case Study. *Journal of Education, Khon Kaen University*, 33(4), 42-50. (In Thai)
- Prakongsub, P. (2018). *How to manage tourism for the community to benefit*. Bangkok : The Thailand Research Fund. (In Thai)
- Singleton, S. (1998). *Constructing cooperation: The evolution of institutions of comanagement*. Ann Arbor : University of Michigan Press.
- Tossawut, & Mahiwan, P. (2020). The Development of Social Quality of Life of People and the Prevention of the Spreading of Coronavirus Infectious Disease (COVID-19). *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(9), 40-55. (In Thai)